

# Články

## **Spolupráce škol se žáky, kteří žijí ve složitých životních podmínkách, v čase opatření přijatých v souvislosti s šířením Covid-19**

Výběrové šetření v základních a mateřských školách  
ve spolupracujících lokalitách Agentury pro sociální začleňování

**Petr Charvát, Petr Lang, Adam Staveník**

### **Abstrakt**

Článek představuje výzkumnou zprávu provedenou po první vlně epidemie Covid-19 na partnerských školách. Cílem tohoto výzkumu bylo pomocí dotazníku zjistit, zda a jakými prostředky se školám dařilo udržet kontakt se žáky. Jak vyplývá z uvedených dat, školám se nedařilo být v pravidelném kontaktu se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, se žáky z ekonomicky slabých rodin a se žáky s nízkou motivací k učení, jejíž příčinou může být absence vzorů v rodinách, ekonomická situace a nevhodné prostředí pro školní přípravu.

**Klíčová slova:** Covid-19, distanční výuka, žáci ve složitých podmínkách, komunikace s žáky, vzdělávání.

# Cooperation between schools and pupils living in difficult living conditions at the time of the measures implemented with the regard of spread of Covid-19

Selection survey in primary and nursery schools in cooperating locations  
Agency for social inclusion

## Abstract

The article presents a research report carried out after the first wave of the Covid-19 epidemic in partner schools. The aim of this research was to use a questionnaire to find out if and by what means schools managed to maintain contact with pupils. As the data show, schools have not been able to be in regular contact with pupils from socially disadvantaged backgrounds, pupils from economically vulnerable families and low motivated pupils for learning, which may be due to the absence of role models in families, the economic situation and the unsuitable environment for the school preparation.

**Key words:** Covid-19, distance learning, pupils in difficult conditions, communication with pupils, education.

DOI: 10.5507/epd.2020.018

## Úvod

Agentura pro sociální začleňování realizovala po 1. vlně epidemie Covid-19 výběrové šetření mezi zástupci škol a mateřských škol ve svých spolupracujících lokalitách. Cílem šetření bylo zmapovat situaci ohledně spolupráce škol s žáky, kteří žijí ve složitých životních podmínkách, které mohou ztížit jejich přístup k současným formám výuky. Z výsledků šetření vyplynulo, že školám se dařilo být v průběhu nouzového stavu v kontaktu se zhruba 85 % žáků. Za nejčastější důvody neúčasti na distanční výuce považují zástupci škol nízkou motivaci dětí, nekomunikaci ze strany některých rodin a také chybějící internetové připojení. Kvůli neúčasti na distanční výuce vznikly mezi školáky závažné rozdíly. Průměrný podíl žáků, se kterými byly školy v kontaktu, činil 85 % na prvním stupni a 81 % na druhém stupni. S méně než polovinou žáků byly v kontaktu pouze dvě školy na prvním stupni a pět škol na druhém stupni. Školám se naopak nedařilo být v pravidelném kontaktu se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, romskými žáky, žáky z ekonomicky slabých rodin a nemotivovanými žáky. Mezi důvody, které měly vliv na nízkou úroveň kontaktu se školou, uváděli respondenti

nejčastěji nízkou motivaci, nekomunikaci ze strany některých rodičů a nedostupnost internetového připojení. U žáků druhého stupně uvedlo nízkou motivaci jako příčinu 76 % zástupců škol. Nízká motivace žáků ke vzdělávání přitom může mít mnoho důvodů. Často je způsobena chybějícími vzory v rodinách a nevyhovujícím bydlením, které dětem neposkytuje dostatečně klidné prostředí pro domácí přípravu. Tento problém pomáhají jindy řešit například školní kluby a různé formy doučování, které však v dané situaci nebylo možné využít.

## 1 Základní školy<sup>1</sup>

Na následující otázky odpovídali zástupci 75 základních škol v období od 21. května do 23. června 2020. Dotazníky byly sbírány prostřednictvím telefonického rozhovoru (26 škol) a online formuláře (49 škol).

Tab. 1

Dotazované ZŠ podle krajů (N = 75)

Kraj	Počet škol
Ústecký kraj	24
Moravskoslezský kraj	14
Liberecký kraj	12
Karlovarský kraj	9
Olomoucký kraj	6
Zlínský kraj	4
Kraj Vysočina	3
Středočeský kraj	2
Jihočeský kraj	1

Z celkových 75 základních škol jich 12 vzdělávalo pouze žáky prvního stupně; 63 dotazovaných škol tvořily školy organizované jak na prvním, tak na druhém stupni. Nejvíce škol odpovídalo z Ústeckého (N = 24), Moravskoslezského (N = 14) a Libereckého kraje (N = 12).

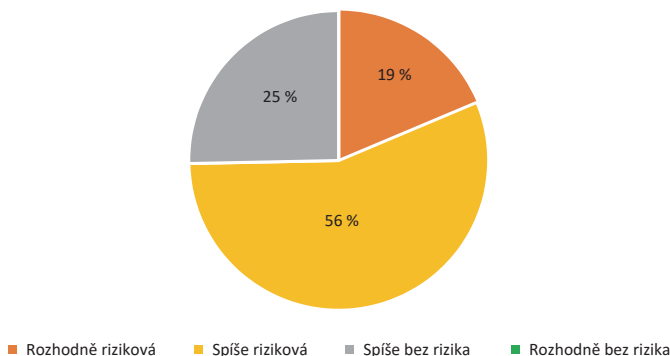
<sup>1</sup> Mateřské školy následují v kapitole 2.

## Hodnocení situace, která vznikla na ZŠ kvůli opatřením přijatým v souvislosti s Covid-19

Graf 1

Jak hodnotíte situaci, která vznikla na Vaší škole kvůli mimořádným opatřením?

Q1. Jak hodnotíte situaci, která vznikla na Vaší škole kvůli mimořádným opatřením přijatým v souvislosti s šířením koronaviru Covid-19? Máme na mysli možný dopad této situace na vzdělávání žáků. Situace je podle vás:



Situaci, která vznikla na školách kvůli mimořádným opatřením přijatým v souvislosti s šířením Covid-19, a její možný dopad na vzdělávání žáků vnímala většina respondentů jako rizikovou (75 %) a z toho 19 % jí označilo jako rozhodně rizikovou. Žádný z respondentů tuto situaci a její dopad neoznačil jako rozhodně bez rizika.

Ti, kteří situaci označovali jako rizikovou, nejčastěji v komentářích k odpovědi mluvili o tom (viz citace níže), že dochází ke zvyšování rozdílů mezi žáky. Někteří z těchto respondentů poukazovali i na absenci režimu u žáků v důsledku přechodu na dálkové vzdělávání, který podle nich potřebují žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí, kterým se rodiče v oblasti vzdělávání tolik nevěnují. Dále zástupci škol poukazovali na problémy s dostupností techniky k zajištění dálkového vzdělávání v rodinách. Část respondentů také viděla riziko v neznámosti situace, která nastala a která byla nová pro všechny zúčastněné.

Jde o novou situaci pro všechny, zvládnutí na konkrétních školách, a nová situace i pro rodiny, které se s tím musely vypořádat. Riziko hlavně u dětí ze znevýhodněného prostředí, byly odsunuty na druhou kolej, protože rodiče řešily existenční potřeby. Největší problém bylo, aby rodiny dokázaly participovat se školou (zástupce ZŠ z Ústeckého kraje)

Rozevírají se pomyslné nůžky mezi žáky, kteří mají dobré výchozí podmínky nejen pro vzdělávání na dálku (podpora rodičů, technické vybavení...) a těmi, kteří tyto podmínky dobré nemají (zástupce ZŠ z Libereckého kraje).

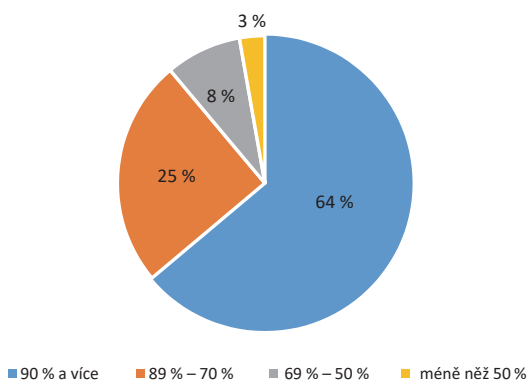
Škola nebyla na tuto změnu připravená. Jsme školou, která má přes 25 % žáků, které mají specifické vzdělávací potřeby, cca 15–20 % žáků žije ve složitých podmínkách (nefunkční rodiny, sociálně slabý status apod.) Nebyl předem připravený model na vzdálenou výuku. Bylo třeba se s rodinami spojit, což si vyžádalo určitý čas, kdy se žáci se vší pravděpodobností nevzdělávali. Druhý faktor ohrožení vnímáme v samotných rodinách, kde se řeší řada problémů, včetně zajištění základních životních potřeb. Zde i obava z psychického zdraví dětí (zástupce ZŠ z Libereckého kraje).

## Pravidelný kontakt s žáky

### Graf 2

Jak se Vám daří být v nastalé situaci s Vašimi žáky v pravidelném distančním kontaktu? – 1. stupeň

Q2. Jak se Vám daří být v nastalé situaci s Vašimi žáky v pravidelném distančním kontaktu? Zkuste prosím odhadnout podíl dětí na 1. stupni, se kterými jste v kontaktu (jakémkoliv) alespoň 1× týdně. (N = 72)



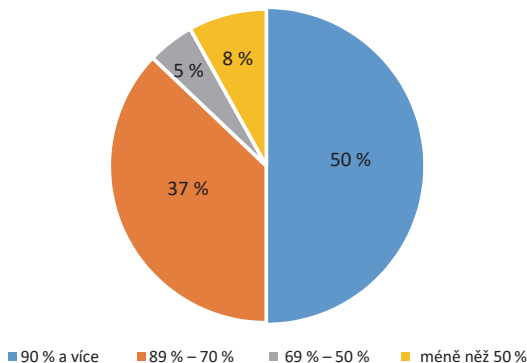
72 škol odpovídalo na otázku ohledně toho, s jak velkým podílem žáků 1. stupně se jim daří být v kontaktu v průběhu vzdělávání na dálku. **46 škol (64 %) uvádělo, že se jim daří být v pravidelném kontaktu (alespoň jednou týdně) s alespoň 90 % žáků 1. stupně.** Pouze dvě školy byly v pravidelném kontaktu s méně než 50 % žáků<sup>2</sup>. **Průměrný podíl žáků 1. stupně, se kterými byly školy v kontaktu, činil za všechny odpovídající školy 85 %.**

<sup>2</sup> Dvě z těchto škol byly v kontaktu s alespoň 50 % svých žáků a další dvě školy byly v kontaktu s 21 a 7 % žáků.

Graf 3

Jak se Vám daří být v nastalé situaci s Vašimi žáky v pravidelném distančním kontaktu? – 2. stupeň

Q3. Jak se Vám daří být v nastalé situaci s Vašimi žáky v pravidelném distančním kontaktu? Zkuste prosím odhadnout podíl dětí na 2. stupni, se kterými jste v distančním kontaktu (jakémkoliv) alespoň 1× týdně. (N=62)



62 škol odpovídalo na otázku ohledně toho, s jak velkým podílem žáků 2. stupně se jim daří být v kontaktu v průběhu vzdělávání na dálku. **31 škol (50 %) uvádělo, že se jim daří být v pravidelném kontaktu s alespoň 90 % žáků 2. stupně.** 5 škol (8 %) bylo v pravidelném kontaktu s méně než 50 % žáků. **Průměrný podíl žáků 2. stupně, se kterými byly školy v kontaktu, činil za všechny odpovídající školy 81 %, oproti 85 % na 1. stupni.**

Někteří zástupci škol ke svým odpovědím připojili i krátké komentáře, v nichž poukazovali např. na rozdíl mezi kontaktem s žákem a mezi tím, zda žák skutečně pracuje a odevzdává úkoly.

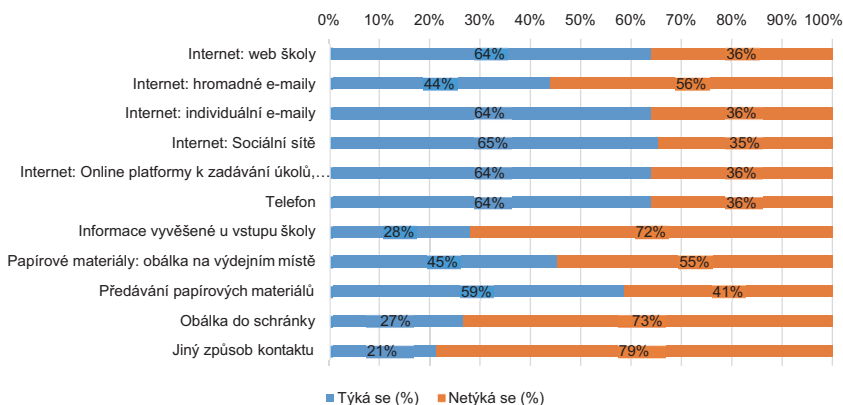
Pokud je myšleno, zda se s žáky spojíme jakoukoliv formou (přes Bakaláře, emailem, telefonicky) – jedná se o 100 %. Druhá otázka je, jak jsou schopni a ochotni tito žáci plnit a odevzdávat zadané úkoly. Zde je návratnost u problémových žáků malá, přes několikrát upozornění odezva žádná. Pak nastupuje spolupráce s neziskovými organizacemi, které oslovujeme, mají na tyto rodiny kontakty a pomáhají nám (zástupce ZŠ ze Zlínského kraje).

## Převažující způsob distančního kontaktu s žáky

### Graf 4

Jaký je ve Vaší škole převažující způsob distančního kontaktu mezi učiteli a žáky? – 1. stupeň

Q4. Jaký je ve Vaší škole převažující způsob distančního kontaktu mezi učiteli a žáky? – 1. stupeň (N = 75)

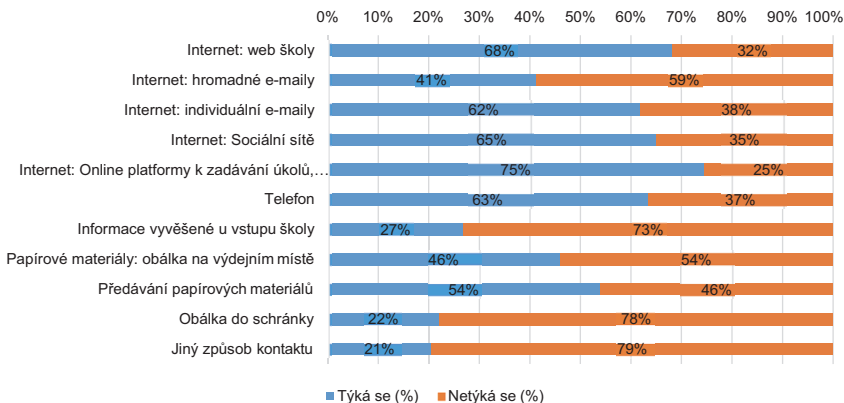


**Mezi převažující způsoby distančního kontaktu mezi učiteli a žáky 1. stupně nejčastěji patřily (více než 60 % dotazovaných škol) sociální sítě, webové stránky škol, individuální e-maily, online platformy k zadávání úkolů, videokonference a telefonický kontakt.**

Graf 5

Jaký je ve Vaší škole převažující způsob distančního kontaktu mezi učiteli a žáky? – 2. stupeň

Q4. Jaký je ve Vaší škole převažující způsob distančního kontaktu mezi učiteli a žáky? – 2. stupeň (N = 63)



Mezi převažující způsoby distančního kontaktu mezi učiteli a žáky **2. stupně** nejčastěji patřily **online platformy k zadávání úkolů, videokonference**, které převažovaly u 75 % dotazovaných škol.

Více než 60 % škol dále za převažující způsoby kontaktu označilo i webové stránky škol, sociální sítě, telefonický kontakt a individuální e-maily.

Zhruba pětina respondentů u otázky Q4 na 1. i 2. stupeň zvolila jako odpověď jiný než nabízený způsob kontaktu. Mezi těmito odpověďmi byly zmiňovány osobní konzultace s rodiči ve škole a donáška materiálů přímo do domácností (v některých případech s využitím asistentů pedagoga, neziskových organizací nebo asistentů prevence kriminality).

**V rámci srovnání mezi 1. a 2. stupněm<sup>3</sup> byly ke kontaktu mezi učiteli a žáky 2. stupně výrazně častěji používány online platformy k zadávání úkolů a videokonference než na 1. stupni (75 % oproti 64 %) zřejmě v důsledku vyšší samostatnosti a vyšší technické zdatnosti žáků 2. stupně.**

<sup>3</sup> Do srovnání v této a následujících otázkách mezi 1. a 2. stupněm jsou zahrnuty i školy, které vyučují pouze 1. stupeň (12 škol). Je proto možné, že srovnání mezi 1. a 2. stupněm pouze na školách, které vyučují oba stupně (63 škol), se může mírně lišit.

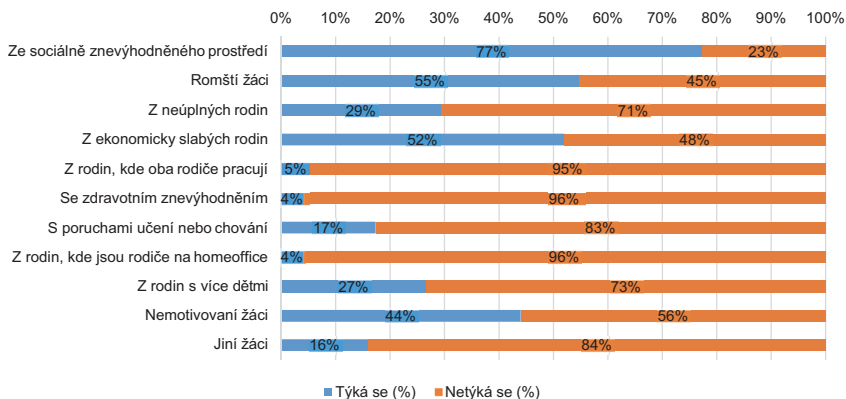


## Žáci, se kterými se školám nedaří být v pravidelném kontaktu

### Graf 6

Kdo jsou žáci, se kterými se Vám nedaří být v pravidelném kontaktu? – 1. stupeň

Q5. Kdo jsou žáci, se kterými se Vám nedaří být v pravidelném kontaktu? – 1. stupeň (N = 75)

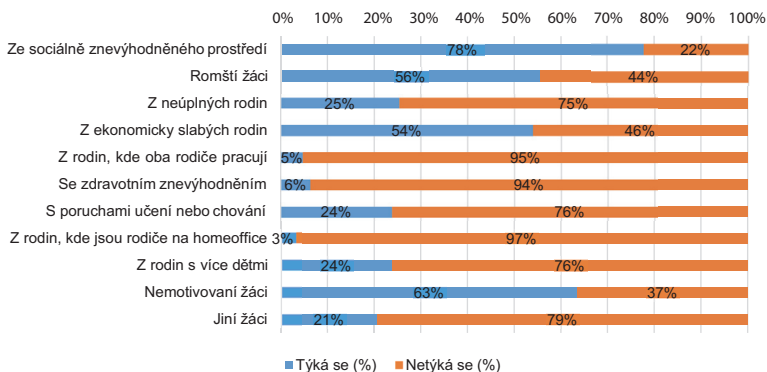


Za žáky 1. stupně, se kterými se školám nedařilo být v pravidelném kontaktu, označovali zástupci škol nejčastěji **žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, romské žáky, žáky z ekonomicky slabých rodin, romské žáky a nemotivované žáky.**

### Graf 7

Kdo jsou žáci, se kterými se Vám nedaří být v pravidelném kontaktu? – 2. stupeň

Q5. Kdo jsou žáci, se kterými se Vám nedaří být v pravidelném kontaktu? – 2. stupeň (N = 63)



Za žáky **2. stupně**, se kterými se školám nedařilo být v pravidelném kontaktu, označovali zástupci škol nejčastěji **žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, nemotivované žáky, romské žáky a žáky z ekonomicky slabých rodin**.

Zhruba 20 % procent respondentů zvolilo jako jednu z odpovědí i jiné skupiny žáků. Zde byli nejčastěji zmiňováni žáci s odlišným mateřským jazykem. Několik respondentů zde uvedlo i dojíždějící žáky.

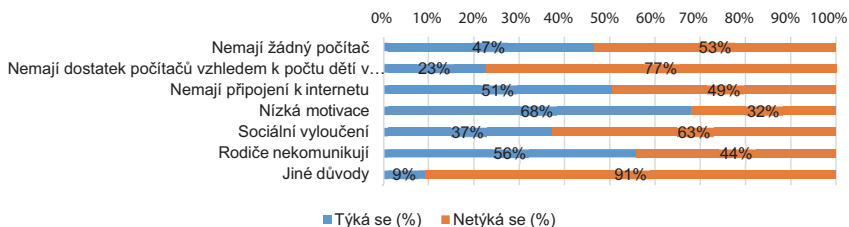
Problémy s kontaktem byly velmi **podobné mezi 1. a 2. stupněm s tím rozdílem, že na druhém stupni se výrazně častěji jednalo o nemotivované žáky** (63 % oproti 44 % na 1. stupni). To je zřejmě dáno věkem a vyšší autonomií těchto žáků, případně se mohlo jednat o žáky 9. ročníků, kteří již byli přijati na střední školu. Mírný nárůst se na 2. stupni týkal i žáků s poruchami učení nebo chování (24 % oproti 17 % na 1. stupni).

### Důvody nepravidelného kontaktu s žáky

#### Graf 8

Proč se podle Vás nedaří být s těmito žáky v pravidelném distančním kontaktu? – 1. stupeň

Q6. Proč se podle Vás nedaří být s těmito žáky v pravidelném distančním kontaktu? – 1. stupeň (N = 75)

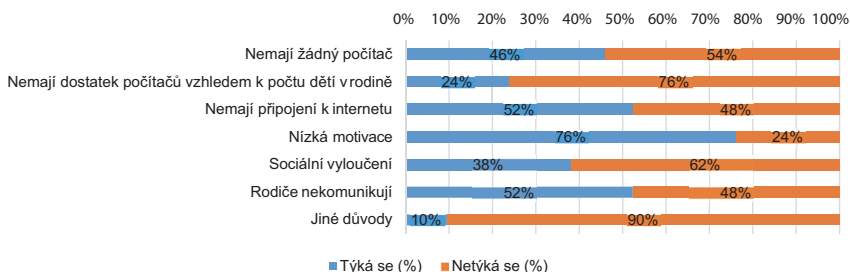


Mezi důvody, které měly vliv na nízkou úroveň kontaktu se skupinami žáků uvedenými v předchozí otázce (Q5), se nejčastěji (více než 50 %) na **1. stupni** objevovala **nízká motivace, nekomunikace ze strany rodičů a nedostupnost internetového připojení**.

### Graf 9

Proč se podle Vás nedaří být s těmito žáky v pravidelném distančním kontaktu? – 2. stupeň

Q6. Proč se podle Vás nedaří být s těmito žáky v pravidelném distančním kontaktu? – 2. stupeň (N = 63)



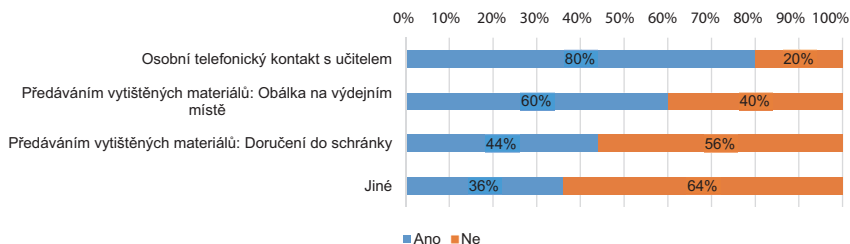
Mezi důvody, které měly vliv na nízkou úroveň kontaktu se skupinami žáků uvedenými v předchozí otázce (Q5), se nejčastěji (více než 50 %) na **2. stupni** objevovala **nízká motivace, nedostupnost internetového připojení a nekomunikace ze strany rodičů**. V tomto ohledu byla školami situace na 1. a 2. stupni vnímána téměř identicky, s výjimkou nízké motivace, kterou na 2. stupni zvolilo 76 % respondentů oproti 68 % na 1. stupni.

### Udržování kontaktu s žáky, se kterými se školám nedaří být v pravidelném kontaktu

#### Graf 10

Jakým způsobem se snažíte udržet kontakt i s těmito žáky?

Q7. Jakým způsobem se snažíte udržet pravidelný kontakt i s těmito žáky (s žáky, kteří z nějakého důvodu nejsou se školou v kontaktu většinovým způsobem)?



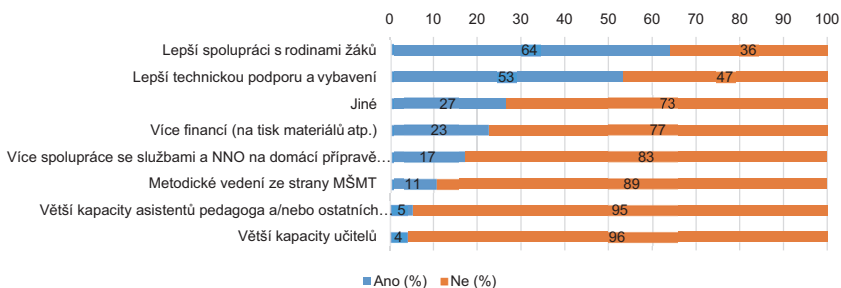
Z hlediska způsobů, jakými se školy snaží udržet kontakt i s žáky, se kterými se jim nedaří být v pravidelném kontaktu, zmiňovali zástupci škol nejčastěji **osobní telefonický kontakt žáka s učitelem (80 %) a předávání materiálů skrze obálky umístěné na výdejních místech (60 %)**. 36 % respondentů zvolilo kategorii Jiné.

Zde bylo v komentářích nejčastěji uváděno využití asistentů pedagoga nebo terénních sociálních pracovníků k osobnímu kontaktu s žákem a rodinou a k roznáše výukových materiálů.

### Graf 11

Co byste potřebovali, abyste mohli být pravidelně v kontaktu s těmito žáky?

Q8. Co byste potřebovali nebo co by se mělo změnit, abyste mohli být pravidelně v kontaktu se všemi žáky?



Mezi tím, co by potřebovaly k tomu, aby mohly být v pravidelném kontaktu se všemi žáky, školy nejčastěji uváděly **potřebu lepší spolupráce s rodinami (64 %) a potřebu lepší technické podpory a vybavení (53 %)**. Naopak nejméně škol by k zajištění kontaktu potřebovalo větší kapacity učitelů (4 %) a ostatních zaměstnanců školy (5 %). 27 % respondentů kromě nabízených možností zvolilo možnost Jiné. Zde byla v komentářích nejčastěji zmiňována potřeba lepšího technického vybavení rodin žáků a změna nastavení sociálního systému podpory, který by školám pomohl některé rodiny přimět k vyšší účasti na vzdělávání.

Při popisu toho, **co se školám nejvíce osvědčilo při snahách zapojit méně aktivní žáky** do vzdělávání na dálku,<sup>4</sup> zástupci škol nejčastěji v otevřených odpovědích uváděli **kontakt s rodiči žáka (38 %) a osobní kontakt (16 %)**, ať už s žákem nebo jeho rodiči. Některé školy v tomto ohledu využívaly asistenty pedagoga (12 %) a pracovníky neziskových organizací (10 %). **10 % škol zmiňovalo nutnost pravidelného kontaktu**, jiní respondenti spíše kladli důraz na atraktivní a zajímavé zadání (4 %). Zástupce jedné školy zmínil možnost diferencovaného zadání pro žáky, kterým rodiče pomáhají se školní přípravou, a pro žáky, kterým rodiče s přípravou nepomáhají.

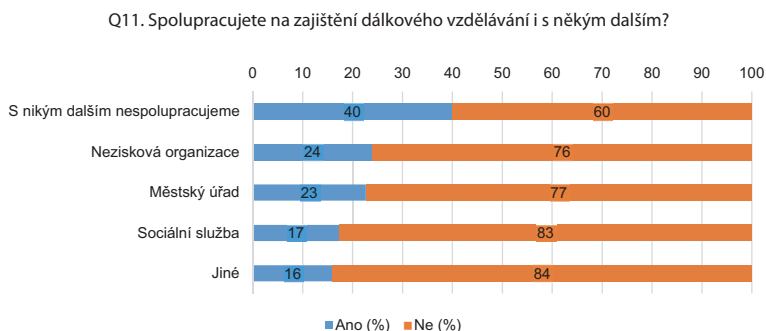
<sup>4</sup> Q9. Co se vám osvědčilo při snahách zapojit méně aktivní žáky do vzdělávání na dálku?

Naopak při popisu toho, **co se školám neosvědčilo** při snahách o zapojení méně aktivních žáků,<sup>5</sup> byla v otevřených odpovědích nejčastěji zmiňována **komunikace skrze internet (např. skrze Bakaláře, sociální sítě nebo skrze webové stránky školy) (24 %) a komunikace prostřednictvím e-mailů (13 %).**

## Spolupráce na zajištění dálkového vzdělávání

Graf 12

Spolupracujete na zajištění dálkového vzdělávání i s někým dalším?



V oblasti spolupráce škol s ostatními subjekty na organizaci dálkového vzdělávání uvedlo **40 % škol, že s nikým dalším nespolutracuje. 24 % škol spolupracovalo s neziskovými organizacemi, 23 % s městským úřadem a 17 % se sociální službou.** Z 16 % respondentů, kteří zvolili odpověď Jiné, většina uváděla konkrétní neziskovou organizaci, se kterou spolupracují, několik škol popisovalo i spolupráci s OSPOD. Pouze jedna škola zvolila možnost spolupráce s jinou školou.

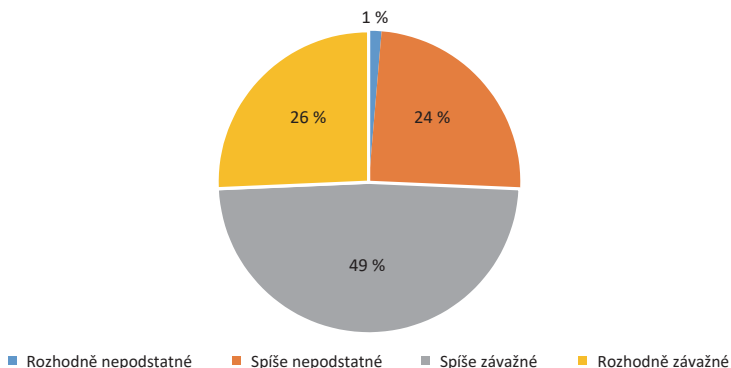
<sup>5</sup> Q10. Co se vám naopak neosvědčilo?

## Rozdíly mezi žáky, které vznikly během distanční výuky

### Graf 13

Jak vnímáte rozdíly z hlediska jejich možného dopadu na vzdělávání v běžné výuce?

Q12. Lze předpokládat, že během distanční výuky vznikly rozdíly mezi žáky, kteří se této formy výuky aktivně účastnili a těmi, kteří se ho neúčastnili vůbec nebo pouze sporadicky. Jak vnímáte tyto rozdíly z hlediska jejich možného dopadu na vzdělávání v běžné výuce?



**Podle většiny respondentů (75 %) vznikly během distanční výuky závažné rozdíly** ve vztahu k nástupu do škol v září 2020 **mezi žáky, kteří se jí aktivně účastnili a mezi žáky, kteří se jí neúčastnili vůbec nebo pouze sporadicky. 26 % respondentů tyto rozdíly považovalo za rozhodně závažné.** Tito zástupci škol se v komentářích k odpovědi nejčastěji vyjadřovali tak, že **rozdíly vznikly na základě rozdílné podpory ze strany rodičů žáků.**

Záviselo to na tom, jak to pojalý děti a jak to pojali rodiče. I přesto že budete mít jako škola super přípravu a distribuci, tak záleží na přístupu příjemců a rodičů dětí (zástupce ZŠ z Ústeckého kraje).

**Podle komentářů některých respondentů neúčast na dálkové výuce povede ke ztrátě návyků, k problémům v chování a ke zhoršení studijních výsledků.**

Když nebude žák půl roku chodit do školy, ztratí motivaci k učení, až v září žáci nastoupí do školy, projeví se rozdíly v tom, že někteří pracovali, udržovali si povinnost něco dělat, splnit, ti, kteří nepracovali si jen těžko zvyknou a vznikne řada dalších problémů – chování, špatné známky (zástupce ZŠ z Moravskoslezského kraje).

**Naopak 24 % respondentů rozdíly, které vznikly během distanční výuky, považovalo za spíše nepodstatné.** Tito zástupci škol je v komentářích k odpovědím považovali za nepodstatné nejčastěji proto, že **podle nich se dálkové výuky neúčastnili žáci, kteří už předtím neprospívali a kteří podle nich už dříve vykazovali nižší zájem o vzdělávání.**

Jedná se o žáky, kteří ke vzdělávání nebyli motivováni ani před uzavřením škol, měli problematickou docházku (neomluvená absence, skryté záškoláctví) i přípravu na výuku (odmítání práce, neplnění úkolů, z důvodu vysoké absence nemožnost klasifikovat žáky v některých či všech předmětech) (zástupce ZŠ z Ústeckého kraje).

**Na druhou stranu 5 z 15 respondentů v komentářích k odpovědím mluví o tom, že rozdíly považují za spíše nepodstatné proto, že ve škole od září plánují se všemi žáky opakovat probrané učivo.**

Od září budeme upravovat učební plány a budou zde zahrnuty i podstatné okruhy učiva z distančního vzdělávání z předchozího šk. roku tak, abychom vše základní a potřebné probrali se všemi žáky, tzn. distanční forma výuky vzhledem k cca polovičnímu počtu aktivních žáků byla zaměřena především na opakování problematických úseků učiva z předchozího období (zástupce ZŠ z Moravskoslezského kraje).

**Někteří respondenti rozdíly mezi žáky vzniklé na základě neúčasti na dálkové výuce považovali v komentářích za spíše nepodstatné proto, že podle nich se v tomto období objevily důležitější problémy jako např. ztráta návyků a dodržování řádu.**

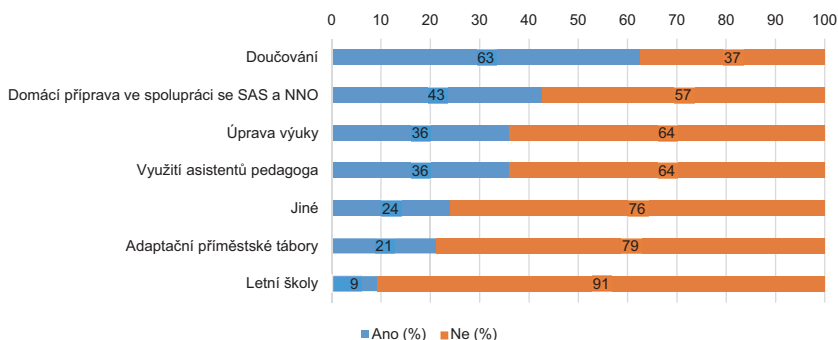
Myslím, že daleko větší problém je problém sociální. To, že se žáci neučili nebo jen sporadicky, ještě neznamená, že „zhloupnou.“ Ale během této doby ztrácejí někdy složitě nabyté zvyky – ráno vstávat, chodit do školy, plnit si svoje povinnosti apod., prostě dodržovat určitý životní řád. Navíc se v kolektivu učí různým sociálním dovednostem (zástupce ZŠ z Karlovarského kraje).

## Snižování rozdílů mezi žáky a pomoc školám při návratu k běžné výuce

### Graf 14

Co by podle Vás pomohlo snížit rozdíly mezi těmito žáky při opětovném spuštění prezenční výuky v září 2020?

Q13. Co by podle vás pomohlo snížit rozdíly mezi těmito žáky při opětovném spuštění běžné prezenční výuky v září 2020?



Z hlediska **opatření, které by mohly pomoci ke snížení rozdílů mezi žáky** po opětovném spuštění běžné prezenční výuky v září 2020, uváděli zástupci škol zdaleka nejčastěji **doučování (63 %)**. Respondenti často zmiňovali i **domácí přípravu ve spolupráci se SAS a NNO (43 %)**, **úpravu výuky (36 %)** a **vyžití asistentů pedagoga (36 %)**. Podle komentářů některých respondentů u odpovědi Jiné by také pomohla systematická práce s rodinami skrze školního sociálního pracovníka a podpora pedagogů v dovednostech práce se třídou.

Systematická práce s rodinami. Zajistit, aby školy, které mají vyšší podíl žáků, kteří žijí v problematickém rodinném prostředí, aby měly sociálního pracovníka, který bude cíleně pracovat s rodinami těchto žáků. Bez této podpory je to boj s větrnými mlýny, protože OSPOD „hasí“ až závažné problémy a nemá dostatečný prostor na prevenci (zástupce ZŠ z Libereckého kraje).

Podpora pedagogů v dovednostech práce se třídou, kde jsou výrazné rozdíly ve schopnosti, pracovat „malotřídním“ způsobem (zástupce ZŠ z Libereckého kraje).

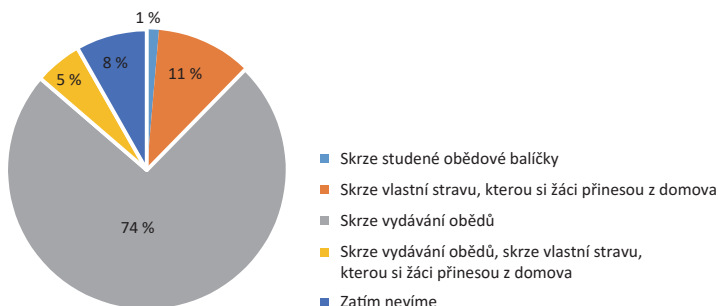
Jako **opatření, která by školám pomohla po návratu k běžné výuce obecně<sup>6</sup>**, zástupci škol v otevřených odpovědích zmiňovali nutnost **zajistit technické zázemí** a podporu pro rodiny žáků a školy (17 %). 11 % zástupců škol navrhovalo **redukcí obsahu vzdělávacích programů** nebo **možnost formálního zakotvení dálkové výuky** (6 %). Několik respondentů mluvilo i o **potřebě náležitého ohodnocení pedagogických pracovníků** (6 %).

## Zajištění stravování po otevření škol

Graf 15:

Jak plánujete zajistit stravování žáků, kteří začnou do školy docházet?

Q15. Plánuje se postupné otevírání škol pro dobrovolnou prezenční výuku a konzultace. Jak plánujete zajistit stravování žáků, kteří začnou do školy docházet?



<sup>6</sup> Odpověď na otázku Q14. „Napadá Vás ještě něco dalšího, co by vaší škole nejvíce pomohlo při návratu k běžné výuce od září 2020 (bez ohledu na dostupnost financí)?“ odpovídalo 41 respondentů.



Stravování po opětovném otevření škol v květnu 2020 plánovala zajistit nebo již zajistilo **79 % škol skrze vydávání obědů ve školní výdejně**. V 11 % dotazovaných škol si žáci nosili vlastní stravu z domova a v 8 % zástupci škol v době dotazování nevěděli.

### **Průběh zápisů do 1. ročníků**

**Průběh zápisů do 1. ročníků ZŠ a spolupráci škol s rodiči dětí v této oblasti všichni zástupci škol hodnotili jako bezproblémové**, někteří pouze zmínili nutnost opakovaného kontaktu s rodiči v důsledku nedodaných dokumentů. Několik škol dále popisovalo nefunkčnost dálkového zápisu v tom ohledu, že někteří rodiče potřebovali jejich asistenci s přihláškou a ostatní dokumentací, případně že na jejich škole nebyl o dálkovou formu zápisu zájem.

### **Zvládání aktuální situace ve školách z hlediska kapacit**

**Kapacitní zvládání aktuální situace ve školách<sup>8</sup> hodnotilo v otevřené otázce 93 % zástupců škol jako bezproblémové**. Zbývajících 7 % respondentů zmiňovalo organizační problémy související především s vyhověním hygienickým opatřením. Několik respondentů poukazovalo na to, že situaci sice zvládají bez problémů, ale za cenu vyššího vytižení pedagogických pracovníků školy, a to včetně asistentů pedagoga, jak je patrné níže z úryvku z jedné z otevřených odpovědí.

Nástup prvního stupně jsme zvládli bez větších problémů. Nicméně vzhledem k počtu skupin, kterých je více než tříd, museli jsme využít všechny asistenty, vychovatelky školní družiny a některé učitele z druhého stupně. Pokud bychom měli zajistit výuku stejným způsobem i pro druhý stupeň, nejsme schopni zvládnout ani prostorově ani lidmi (zástupce ZŠ ze Zlínského kraje).

<sup>7</sup> Q16. Jakým způsobem probíhala součinnost s rodiči dětí, které se musely v nouzovém stavu zapsat do 1. ročníků vaší ZŠ? Máme na mysli, zdali doložili všechny příslušné dokumenty, a celkovou komunikaci s nimi?

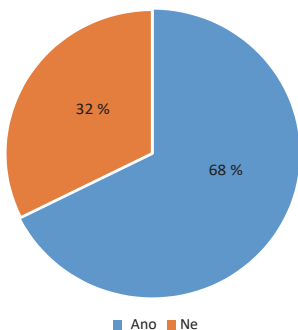
<sup>8</sup> Q17. Jakým způsobem aktuální situaci ve Vaší škole kapacitně zvládáte? Jaké konkrétní problémy Vám tato situace přinesla?

## Hodnocení žáků

### Graf 16

Přihlíželi jste při hodnocení žáků k podkladům získaným při vzdělávání na dálku?

Q18. Přihlíželi jste při hodnocení žáků k podkladům získaným při vzdělávání na dálku? (N = 34)



Na tuto otázku měli zástupci škol možnost odpovídat pouze v rozmezí od 3. do 23. června, odpovídalo jich proto pouze 34 (namísto 75 jako u většiny ostatních otázek). **Více než dvě třetiny (68 %) oslovených škol přihlížely při hodnocení žáků k podkladům získaným při vzdělávání na dálku; 32 % škol nepřihlíželo<sup>9</sup>.**

Ze škol, které **přihlížely při hodnocení k podkladům, jich nejvíce zjišťovalo úroveň podmínek žáka** pro vzdělávání na dálku<sup>10</sup> **skrze telefonický (23 %) a osobní kontakt (18 %).** 18 % zástupců škol také **zmiňovalo dlouhodobou znalost** rodinného prostředí žáků. Jedna škola úroveň podmínek nezjišťovala.

### Doplňující komentáře respondentů

26 respondentů využilo možnost vlastního komentáře k průběhu dálkového vzdělávání obecně. **Nejčastěji zástupci škol vyjadřovali nespokojenost s postupem MŠMT (36 %) z hlediska srozumitelnosti a včasnosti komunikace** zaváděných opatření. V této souvislosti dvě školy zmiňovaly vhodnost formálního zakončení dálkové výuky v případě opakování situace. Podle části respondentů (12 %) **budou školy znát skutečný rozsah dopadů uzavření škol až v září**, tedy po tom, co školy otevrou a nastoupí do nich všichni žáci. 12 % respondentů se vyjadřovalo **pozitivně o pedagogickém sboru školy**, tito

<sup>9</sup> Tato otázka byla respondenty podle jejich komentářů vnímána různě, někteří si ji vyložili tak, že otázka směřuje na hodnocení práce žáků v průběhu vzdělávání na dálku, ostatní na ni zase odpovídali z hlediska celkového hodnocení žáků na konci školního roku.

<sup>10</sup> Otevřená otázka Q19. Pokud ano, jakým způsobem jste zjišťovali, že měl žák pro vzdělávání na dálku doma podmínky?

zástupci škol zejména zmiňovali vysoké nasazení a kvalitu práce učitelů. Respondenti jako jeden z pozitivních dopadů celé situace popisovali i lepší vztahy učitelů s rodinami.

Lepší, jasná a srozumitelná komunikace a metodická koordinace z MŠMT, informace jdou s příliš krátkou časovou prodlevou na realizaci (zástupce ZŠ z kraje Vysočina).

Vadí mi nekomunikace MŠMT a ostatních státních institucí s námi řediteli škol, nesmyslný manuál pro otevření škol (mimo školu to funguje úplně jinak, děti se shlukují, otevřou se restaurace a nákupní centra a my musíme udržovat dvoumetrové rozestupy), který se podle vyjádření ministra zas až tak dodržovat nemusí (zástupce ZŠ ze Zlínského kraje).

Přineslo to také, že učitelé jsou blíží k rodičům, třídní učitelé získali užší vazbu na rodiče, přehled o podpoře rodiny a rodinném zázemí, ukázalo se, že jsme dobrý tým (zástupce ZŠ z Ústeckého kraje).

## 2 Mateřské školy

Další část výzkumné sondy cílila na popis spolupráce mateřských škol (dále MŠ) s rodinami a dětmi, které žijí ve složitých životních podmínkách, během krize související s nákazou Covid-19.

Tab. 2

Dotazované MŠ podle krajů (N = 32)

Kraj	Počet škol
Ústecký kraj	10
Moravskoslezský kraj	9
Liberecký kraj	7
Karlovarský kraj	5
Olomoucký kraj	1

Výběr respondentů z řad zástupců MŠ byl realizován tzv. záměrným výběrem, podle lokalit s vyšším výskytem sociálního vyloučení<sup>11</sup> v partnerských obcích ve spolupráci s ASZ. Takto sebráno bylo celkem 32 dotazníků se zástupci MŠ z Karlovarského, Libereckého, Moravskoslezského, Olomouckého a Ústeckého kraje. Dotazník byl tvořen celkem osmi otevřenými otázkami týkajícími se provozu MŠ během pandemie Covid-19,

<sup>11</sup> Míst (lokalit), kde žijí občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Zdroj: ASZ (<https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/#co-je-socialni-vyloucení>).

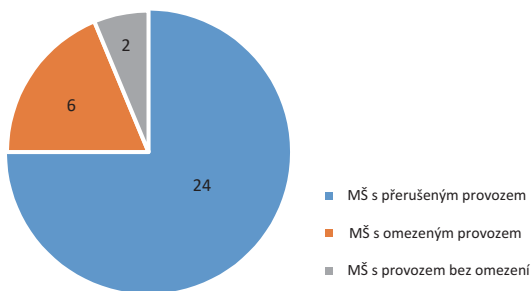
podílu dětí v předškolním věku, popisu komunikace MŠ s rodiči a negativních následků, které mohou z krize pro děti z MŠ vyplynout.

## Omezení provozu MŠ během krize Covid-19

### Graf 17

Byl v době mimořádných opatření omezen provoz MŠ?

Q1. Byl v době mimořádných opatření omezen provoz MŠ? A pokud ano jak? Od kdy do kdy byla uzavřena? Z jakého důvodu? Od kdy je otevřena nebo kdy je plánováno znovuotevření?



**Z celkem 32 dotazovaných MŠ jich bylo během koronavirové krize 24 zavřeno (75 %).** Většina MŠ přerušila svůj provoz v době od pondělí 16. 3. do čtvrtka 19. 3. 2020, jedna z oslovených MŠ na návrh svého zřizovatele ukončila provoz již v pátek 13. 3. Z 8 zbývajících MŠ byl u dvou provoz stejný jako za běžné situace, kdy jedna MŠ byla zvolena jako náhradní MŠ pro zaměstnance IZS.<sup>12</sup> Dalších 6 škol bylo otevřeno v omezeném provozu (zkrácená provozní doba a omezení pouze pro děti pracujících rodičů).

**14 z 24 (58 %) uzavřených MŠ kontaktovalo při zvažování zavedení opatření omezení provozu rodiče dětí,** 5 jich bylo uzavřeno na pokyn zřizovatele, a 5 zástupců škol v dotazníku jako důvod uzavření uvedlo minimální počet docházejících dětí nebo důvod nevedlo vůbec.

Znovuotevření MŠ probíhalo individuálně, postupně od pondělí 4. 5., kdy nejvíce MŠ plně obnovilo svoji činnost v pondělí 18. 5. a 25. 5. **Po ukončení nouzového stavu činil u dotazovaných MŠ podíl docházejících dětí průměrně 45 % a 40 % v případě pětiletých dětí.** Pracovníci MŠ kontaktovali rodiče dětí, které po ukončení nouzového stavu nenastoupily zpět do MŠ nejčastěji telefonicky, pomocí SMS a e-mailem. 8 dotazovaných MŠ v této oblasti zmínilo problém v komunikaci s rodiči, ve dvou případech byly tyto problémy spojeny s rodiči žijícími v sociálně vyloučených lokalitách.

<sup>12</sup> Integrovaný záchranný systém ČR.

## Omezení provozu MŠ během letních prázdnin

### Graf 18

#### Jaký bude provoz MŠ o prázdninách?

Q6. Jaký bude provoz MŠ o prázdninách? Bude jiný než v předchozích letech?



Z hlediska dopadu koronavirové krize na provozní dobu dotazovaných MŠ **po dobu letních prázdnin 2020 zůstane u 21 MŠ provoz stejný jako obvykle (66 %)**, tři školy případná opatření zatím zvažují, 3 budou výjimečně otevřené po celé léto a 5 MŠ bude mít letos jinak prodlouženou provozní dobu.

### Vliv uzavření MŠ na připravenost dětí na školní docházku

Na otázku, zda uzavření MŠ ovlivní připravenost dětí na školní docházku (Q5<sup>13</sup>) odpovídalo 19 z 31 (61 %) respondentů tak, že uzavření žádný vliv podle nich mít nebude. Většina zástupců MŠ zmiňovala, že otázku školní zralosti včetně doporučení k vyšetření v PPP měli vyřešenou již před uzavřením MŠ. Zároveň byl podle nich počet odkladu stejný jako v předchozích letech, školy v tomto směru neočekávaly žádnou odchylku. Dále dotázaní mluvili o tom, že rodiče se dětem dostatečně věnují doma a pracují s materiály, které mají k dispozici na webových stránkách školy, učitelé jim případně nabízeli telefonické konzultace.

Dle našeho názoru uzavření MŠ připravenost dětí neovlivnila. Odklady pro nástup do ZŠ byly řešeny již před uzavřením MŠ (zástupce MŠ z Moravskoslezského kraje).

**39 % zástupců MŠ mluvilo o vlivu na připravenost, ale zároveň tvrdili, že očekávají běžný počet odkladů.** Tito respondenti argumentovali spíše v obecné rovině fyzické absence dětí v MŠ, omezeními v oblasti sociálních dovedností nebo absencí prožitku

<sup>13</sup> Ovlivní uzavření MŠ připravenost dětí na školní docházku např. u dětí se SVP (v příp. sociálního vyloučení)? Řešíte s rodiči předškoláků, kteří do mateřské školy nenastoupili, otázku školní zralosti v souvislosti se zápisem na základní školu? Očekáváte vyšší počet odkladů pro nástup ZŠ nebo dodatečných odkladů v příštím roce?

rituálu přechodu na ZŠ. Tři z těchto respondentů dále mluvili o tom, že uzavření škol sice počet odkladů neovlivní, ale spíše proto, že to rodiče řešit nebudou, a že je podle nich možné, že se to projeví na začátku školního roku, kdy školy nemusejí tyto děti zvládat a kdy očekávají, že se tyto děti mohou vrátet zpět do MŠ.

Záleží na rodině, děti se SVP to ovlivní, budou jim chybět znalosti. Odrazit se to může, odklady neočekáváme, rodiče to řešit nebudou, uvidíme v září, v říjnu, kdy děti nemusí školy zvládat a je možné, že se budou do MŠ vracet (zástupce MŠ z Karlovarského kraje).

### Negativní důsledky omezení spojených s krizí Covid-19

Mezi nejčastěji zmiňované problémy<sup>14</sup> patřily **potíže s naplňováním nových hygienických opatření, včetně problémů se zajištěním dostatečného množství ochranných a hygienických pomůcek** (29 %), a **finanční problémy** (23 %) v důsledku uzavření školy a potřeby nakupovat ochranné a hygienické pomůcky. Mezi zásadní problémy dále patřil **nedostatek informací** (16 %), a to především ze strany MŠMT, kdy respondenti mluvili o nejistotě a zapomenutí na předškolní vzdělávání, přičemž někteří zmiňovali i potřebu sjednotit opatření a nová pravidla pro všechny vzdělávací instituce, protože např. povinná školní docházka se podle nich týká i mateřských škol.

Nedostatek informací, byli jsme na to sami, protože nás vláda neuzavřela, a pokud nějaké mini informace byly, tak byly zmatečné. MŠ byly vyloučeny ze systému vzdělávání ČR, vláda i MŠMT se otázkami předškolního vzdělávání nezabývala, pomohlo by sjednocení pravidel pro všechny vzdělávací instituce včetně MŠ (zástupce MŠ z Moravskoslezského kraje).

Dále zástupci škol zmiňovali **administrativní problémy** (10 %), kdy někteří respondenti mluvili o problémech s administrativou Šablon. Podobně respondenti poukazovali na **omezení v oblasti plánovaných akcí a projektů pro děti i rodiče** (10 %) a na omezení pobytu dětí venku mimo zahradu MŠ a celkově na omezený kontakt s rodiči.

**23 % zástupců škol vnímalo omezení tak, že škole nepřinesla žádné větší problémy**, kdy někteří respondenti sice mluvili o tom, že uzavření škol jim větší problémy nepřineslo, ale že naopak spíše očekávají problémy s otevřením v důsledku nutnosti zajištění pro školu nového režimu. V tomto ohledu mluvili o nejasných doporučeních týkajících se znovuotevření, a že by v tomto ohledu, spíše než doporučení, uvítali jasná pravidla.

### Doplňující komentáře respondentů

Z celkem 15 doplňujících komentářů k dotazníku obecně byly **mezi negativy spojenými s krizí Covid-19 zmíněny (opět) rozdílné rozhodovací kompetence a s tím spojené komunikační nedostatky (ZŠ a MŠ – MŠMT – zřizovatelé), absence sociálního kon-**

<sup>14</sup> Odpověď na otázku Q7. Jaké největší problémy vám současná omezení přinesla a co by vám naopak pomohlo se s touto situací vypořádat?

## **taktu mezi dětmi a učiteli a změny v rozpočtech MŠ a zvýšené náklady na hygienická opatření.**

Na druhou stranu v 10 zaznamenaných odpovědích zaznívaly pozitivní komentáře o stmelení pracovního kolektivu, prohloubení spolupráce mezi MŠ a rodiči nebo o celkově dobře zvládnutém krizovém období. Někteří zástupci MŠ vnímali jako pozitivum také více času a příležitosti pro vlastní sebevzdělávání, uspořádání si pracovních pomůcek či projektů nebo tvorbu metodických dokumentů.

### **Kontakt:**

Mgr. Petr Charvát

Mgr. Petr Lang

Mgr. Adam Staveník

Oddělení výzkumů a evaluace, Odbor pro sociální začleňování (OSZ),

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

e-mail: petr.charvat@mmr.cz, petr.lang@mmr.cz, adam.stavenik@mmr.cz

**Mgr. Petr Charvát** je absolventem magisterského studijního programu Obecná antropologie, na Fakultě humanitních studií University Karlovy. V současné době působí jako výzkumný pracovník v Oddělení výzkumů a evaluace, Odboru pro sociální začleňování při Ministerstvu pro místní rozvoj ČR, kde se zabývá výzkumem politik sociálního začleňování v kontextu spolupráce Odboru s partnerskými městy a obcemi. Kromě sociální exkluze se zajímá také o témata menšin, migrace a chudoby. Obecně také o aplikaci metod v oblasti kvalitativního výzkumu.

**Mgr. Petr Lang** je od roku 2019 datovým analytikem a kvantitativně orientovaným výzkumníkem Odboru (Agentury) pro sociální začleňování Ministerstva pro místní rozvoj. V Agentuře se spolupodílel na vzniku Metodiky pro posouzení míry a rozsahu sociálního vyloučení v území. V minulosti se výzkumně zabýval kvalitou života cizinců v Brně, misiemi a pastoračními křesťanských církví mezi Romy a participoval při evaluaci sociálních služeb a brněnského projektu Rapid Re-Housing. Absolvoval magisterské studium sociologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.

**Mgr. Adam Staveník** působí jako výzkumník v projektu Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se SVL na Ministerstvu pro místní rozvoj. Vystudoval magisterskou sociologii na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Výzkumně se věnoval tématům stárnutí na venkově, kriminalizace bezdomovectví a role fotografie v kvalitativním výzkumu.